99. ***Dryas octopetala*** L. — Dębik ośmiopłatkowy

Gatunek arktyczno-górski o wokółbiegunowym rozmieszczeniu. Jego zasięg nie jest jeszcze dostatecznie poznany i w zależności od poglądów systematyków różnie go przedstawiano. S. V. Juzepčuk (1929, Bull. Jard. Bot. Princip. URSS, 28, 3 - 4), który zajął się bliżej rodzajem *Dryas* uważa, że rodzaj ten liczy aż 18 gatunków, z których większość przypada na wschodnią Azję. Według jego opinii *D. octopetala* występuje przede wszystkim w arktycznej części Europy, Azji i Północnej Ameryki oraz w górach środkowej i południowej Europy (Pireneje, Alpy, środkowe Apeniny, Tatry, Wschodnie i Południowe Karpaty, góry Jugosławii i Bułgarii). Na Kaukazie oraz w górach środkowej Azji zastępują go już inne, blisko spokrewnione gatunki, jak: *D. caucasica* Juz., *D. grandis* Juz., *D. oxyodonta* Juz. Na całym obszarze euroazjatyckiej, północnej części zasięgu dębikowi temu towarzyszy *D. punctata* Juz., z którym łatwo tworzy mieszańce (*D.* × *vagans* Juz.). W Północnej Ameryce dębik ośmiopłatkowy reprezentowany jest przez kilka odmian, jak np. var. *angustifolia* C. L. Hitchc. i var. *hookeriana* (Juz.) Breit. Oprócz tego znane są tam jeszcze inne gatunki, a zwłaszcza szeroko rozprzestrzeniony w arktycznych rejonach *D. integrifolia* Vahl. W odróżnieniu od Juzepčuka, Hultén (1959, Svensk Bot. Tidskr. 53, 4) twierdzi, że do rodzaju *Dryas* należą tylko trzy, względnie cztery gatunki, a to: *D. octopetala* z sześcioma podgatunkami, *D. integrifolia* *D. drummondii* i *D. grandis*.

Na dalekiej północy *D. octopetala* rośnie w strefie tundry, przede wszystkim wśród licznych gatunków porostów oraz niskich krzewów i krzewinek (zwłaszcza z rodziny *Ericaceae*), jak: *Empetrum nigrum*, *Vaccinium vitis-idaea*, *V. uliginosum*, *Arctous alpina*, *Arctostaphylos uva-ursi*, *Ledum palustre* i *L. decumbens*, *Phyllodoce coerulea*, *Salix arctica*, *Betula nana* i in. W Skandynawii, w górach Jotunheim dębik ośmiopłatkowy sięga po 1730 m n.p.m., podczas gdy w górach środkowej Europy, w Tatrach po 2154 m, a w Alpach Szwajcarskich nawet po 3000 m. Mapę rozmieszczenia tego gatunku w Europie opracował N. A. Minjaev (1965, Arealy rastenij flory SSSR).

D. octopetala znany jest w Polsce tylko z Tatr i z Małych Pienin. Ta jedna z najbardziej charakterystycznych, szpalerowych roślin tatrzańskich występuje miejscami masowo, często w formie zwartych i rozległych kobierców. Rzadko spotykana jest na granicie, jak np. na Wołowcu, na wys. 1860 m n.p.m. (Szafer, Pawłowski, Kulczyński, 1923, Bull. Int. d. l'Acad. Pol. d. Sc. et d. Lettr., sér. B), a wtedy głównie w zespole *Versicoloreto-Agrostidetum alpinae* (Pawłowski, 1956, Fl. Tatr, 1). Rośnie przede wszystkim na podłożu wapiennym — na skałach, piargach i w murawach. Tworzy tam zbiorowiska roślinne, które stanowią początkowe stadia rozwojowe zespołu *Firmetum carpaticum*. W miarę zarastania piargów *D. octopetala* ustępuje innym gatunkom, to też zbiorowiska takie można podzielić na dwie grupy, w jednych panującym gatunkiem jest dębik, a w drugim przeważa *Carex firma*. Pierwszą grupę próbowano nawet wyodrębnić w osobny zespół, *Dryadetum* — szczyty Kominów Tylkowych na wysokości 1600 - 1820 m n.p.m. (Szafer, Pawłowski, Kulczyński, l. c.). Obecnie dębik ośmiopłatkowy uważany jest za gatunek charakterystyczny dla rzędu zespołów *Seslerietalia variae*.

Główny rejon występowania *D. octopetala* w Tatrach to piętro subalpejskie i alpejskie, aż po 2140 m n.p.m. (Mięguszowiecki Szczyt Czarny). Wzdłuż dolin schodzi on jednak i poniżej 1000 m. Najniższe stanowiska tego gatunku, wymieniane przed około stu laty przez Uechtritz'a i Knappa koło Chochołowa i Kościeliska (878 m) dziś już nie istnieją (Walas, 1938, Wędrówki roślin górskich wzdłuż rzek tatrzańskich).

http://rcin.org.pl

W Małych Pieninach *D. octopetala* został odkryty w 1953 roku przez J. Fabijanowskiego i J. Kornasia (Kornaś, 1958, Ochr. Przyr., 25). Jego obecność stwierdzono tam w pobliżu Białej Wody, na północnej ścianie Białych Skał, w zespole *Seslerietum variae*, na wysokości około 680 m n.p.m. Tak więc jest to najniżej położone stanowisko dębika w Polsce. Razem z nim na Białych Skałach rosną: *Sesleria varia*, *Bellidiastrum michelii*, *Phyteuma orbiculare*, *Trisetum alpestre*, *Asplenium ruta-muraria*, *Saxifraga aizoon*, *Antennaria dioica*, *Crepis jacquinii* i in.

W naszej florze *D. octopetala* należy do reliktów glacjalnych, północnego pochodzenia. W okresie zlodowaceń był on na całym niżu charakterystycznym składnikiem bezleśnej tundry glacjalnej i uważany jest za przewodni gatunek dla tzw. flor dryasowych.

This is a montane-arctic species with a circumpolar distribution. Its range has not been sufficiently studied yet, and various authors have described it in a different fashion. S. V. Juzepčuk (1929, Bull. Jard. Bot. Princip. URSS, 28, 3 - 4) who has studied the genus *Dryas* more closely, believes that this genus includes as many as 18 species, the majority of which grow in eastern Asia. In his view *D. octopetala* occurs primarily in the arctic part of Europe, Asia and North America and in the mountains of central and southern Europe (in the Pyrenees, Alps, central Apennines, Tatras, Eastern and Southern Carpathians and in the mountains of Yougoslavia and Bulgaria). In the Caucasus and in the mountains of central Asia it is replaced by other closely related species such as *D. caucasica* Juz., *D. grandis* Juz. and *D. oxyodonta* Juz. Throughout the euroasiatic northern part of the range of mountain avens it is accompanied by *D. punctata* Juz. with which it readily forms hybrids (D. × *vagans* Juz.). In Northern America mountain avens is represented by several varieties such as var. *angustifolia* C. L. Hitchc. and var. *hookeriana* (Juz.) Breit. Besides these, other species of *Dryas* are known there and in particular the widely distributed in the arctic zone D. *integrifolia* Vahl. In contrast to Juzepčuk, Hultén (1959, Svensk Bot. Tidskr. 53, 4) claims in the genus *Dryas* only three or four species should be included, namely *D. octopetala* with six subspecies, *D. integrifolia*, *D. drummondii* and *D. grandis*.

In the far north *D. octopetala* grows in the region of the tundra, primarily among the numerous species of lichenes, low bushes and shrubs (mainly the *Ericaceae*) such as: *Empetrum nigrum*, *Vaccinium vitis-idaea*, *V. uliginosum*, *Arctous alpina*, *Arctostaphylos uva-ursi*, *Ledum palustre* and *L. decumbens*, *Phyllodoce coerulea*, *Salix arctica*, *Betula nana* and others. In Scandinavia, in the Jotunheim Mts., the mountain avens reaches an elevation of 1730 m, while in the mountains of central Europe, in the Tatras it reaches 2154 m and in the Swiss Alps even an elevation of 3000 m. A map of distribution of this species in Europe has been described by N. A. Minjaev (1965, Arealy rastenij flory SSSR).

D. octopetala is known in Poland only from the Tatras and from the Lower Pieniny. This is one of the most characteristic trailing plants in the Tatras. It occurs abundantly in places in the form of compact and spreading mats. Rarely it can be found on granites as for example on the Wołowiec at an elevation of 1860 m (Szafer, Pawłowski, Kulczyński, 1923, Bull. Int. d. l'Acad. Pol. d. Sc. et d. Lettr., sér. B) where it grows primarily in the association *Versicoloreto-Agrostidetum alpinae* (Pawłowski, 1956, Fl. Tatr, 1). It grows most commonly on limestone substrata, on rocks, scree and in sward. It forms there plant communities that represent initial developmental stages of the association *Firmetum carpaticum*. As the scree becomes overgrown *D. octopetala* is replaced by other species, and therefore such communities can be divided into two groups, into those where mountain avens is the dominant species and those where *Carex firma* dominates. Attempts have even been made to separate out the first group as an individual association *Dryadetum* on the peaks of Kominy Tylkowe at an elevation of 1600 - 1820 m (Szafer, Pawłowski, Kulczyński, l. c.).

The main region of *D. octopetala* occurance in the Tatras covers the subalpine and alpine vegetational strata up to 2140 m elevation (on the Mięguszowiecki Szczyt Czarny). Along the valleys it extends even below 1000 m elevation. The lowest stands of this species have been reported about 100 years ago by

http://rcin.org.pl

Uechtritz and Knapp arround Chochołów and Kościelisko at 878 m elevation, these however no longer exist (Walas, 1938, Wędrówki roślin górskich wzdłuż rzek tatrzańskich).

In the Lower Pieniny D. *octopetala* has been discovered in 1953 by J. Fabijanowski and J. Kornaś (Kornaś, 1958, Ochr. Przyr., 25). Its presence there has been established near the Biała Woda on the northern walls of the Białe Skały, in the association *Seslerietum variae*, at an elevation of about 680 m. Thus it is the lowest recorded stand of mountain avens in Poland. Together with it the following species have been found on the Białe Skały: *Sesleria varia*, *Bellidiastrum michelii*, *Phyteuma orbiculare*, *Trisetum alpestre*, *Asplenium ruta-muraria*, *Saxifraga aizoon*, *Antennaria dioica*, *Crepis jacquinii* and others.

In our flora D. *octopetala* belongs to the glacial relicts of northern origin. During the glaciations it was a characteristic component of the tree-less glacial tundra and is considered to be an indicator species of the so called Dryas flora.

Аркто-альпийский вид с циркумполярным распространением. Его ареал ещё недостаточно изучен и трактуется по-разному в зависимости от взглядов систематиков. С. В. Юзепчук (1929, Бюлл. Главн. бот. сада СССР, 28, 3 - 4), специально занимавшийся родом, считал, что он включает 18 видов, большинство которых приходится на Восточную Азию. По его мнению, *D. octopelata* распространена прежде всего в арктических районах Европы, Азии и Северной Америки, а также в горах Средней и Южной Европы (Пиренеи, Альпы, Центральные Аппенины, Татры, Восточные и Южные Карпаты, горы Югославии и Болгарии). На Кавказе и в горах Средней Азии замещается близкородственными видами *D. caucasica* Juz., *D. grandis* Juz., *D. oxyodonta* Juz. На всём пространстве северной евразиатской части ареала вида его сопровождает *D. punctata* Juz., с которым он легко образует гибриды (*D.* × *vagans* Juz.). В Северной Америке представлен несколькими разновидностями, как, например, var. *angustifolia* C. L. Hitchc., var. *hookeriana* (Juz.) Breit. Кроме того, оттуда известны другие виды, в особенности *D. integrifolia* Vahl., широко распространённый в арктических районах.

В отличие от Юзепчука Хультен (Hultén, 1959, Svensk Bot. Tidskr. 53, 4) утверждает, что к роду *Dryas* относятся только три или четыре вида, а именно: *D. octopetala* с шестью подвидами, *D. integrifolia*, *D. drummondii*, *D. grandis*.

На Крайнем Севере растёт в зоне тундры, преимущественно среди многочисленных видов лишайников и низкорослых кустарников и кустарничков (главным образом из семейства *Ericaceae*): *Empetrum nigrum*, *Vaccinium vitis-idaea*, *V. uliginosum*, *Arctous alpina*, *Arctostaphylos uva-ursi*, *Ledum palustre*, *L. decumbens*, *Phyllodoce coerulea*, *Salix arctica*, *Betula nana* и др. В Скандинавии (горы Ютунхеймен) доходит до 1730 м над ур. м., в то время как в горах Средней Европы до 2154 м (Татры) и даже до 3000 м (Швейцарские Альпы). Карта распространения вида в Европе была обработана Н. А. Миняевым (1965, Ареалы растений флоры СССР).

D. octopetala известна в Польше только из Татр и Малых Пенин. Это одно из наиболее характерных и обычных растений Татр, представленных иногда массово, часто в форме сомкнутых и обширных ковров. Редко встречается на граните, например в Воловце, на высоте 1860 м над ур. м. (Szafer, Pawłowski, Kulczyński, 1923, Bull. Int. d. l'Acad. Pol. d. Sc. et d. Lettr., ser. B), в этих случаях преимущественно в ассоциации *Versicoloreto-Agrostidetum alpinae* (Pawłowski 1956, Fl. Tatr, 1). Растёт преимущественно на известняковых субстратах — на скалах, осыпях, на лугах. Образует там растительные группировки, являющиеся начальными стадиями развития ассоциации *Firmetum carpaticum*. По мере зарастания осыпей уступает место другим видам. Поэтому такие сообщества можно разделить на две группы: в одной преобладает *D. octopetala*, в другой — *Carex firma*. Первую группу иногда выделяют в особую ассоциацию — *Dryadetum* — вершины Коминов Тыльковых на высоте 1600 - 1820 м над ур. м. (Szafer, Pawłowski, Kulczyński, 1923, l. c.). В настоящее время вид считается характерным для ряда ассоциации *Seslerietalia variae*.

Главный район произрастания вида в Татрах — субальпийский и альпийский ярусы, до 2140 м над ур. м. (Менгушовецкая Чёрная Вершина). Вдоль долин он спускается, однако, и ниже 1000 м. Самые низкие

http://rcin.org.pl

местонахождения вида, упоминавшиеся около 100 лет тому назад Юхтритцем и Кнаппом около Хохолова и Косьцелиска (878 м), уже не существуют (Walas, 1938, Wędrówki roślin górskich wzdłuż rzek tatrzańskich).

В Малых Пенинах вид открыт в 1953 г. К. Фабияновским и Я. Корнасем (Kornaś, 1958, Ochr. Przyr., 25). Его наличие установлено там вблизи от Бялой Воды, на северных скатах Бялых Скал, на высоте около 680 м. Следовательно, это наиболее низко расположенное местонахождение вида в Польше. Вместе с ним растут *Sesleria varia*, *Bellidiastrum michelii* *Phyteuma orbiculare*, *Trisetum alpestre*, *Asplenium ruta-muraria*, *Saxifraga aizoon*, *Antennaria dioica*, *Crepis jacquinii* и др.

В нашей флоре вид относится к ледниковым реликтам северного происхождения. В периоды оледенения он был характерным компонентом безлесной ледниковой тундры и считается руководящим ископаемым видом для т. н. дриадовых флор.

STANOWISKA – LOCALITIES – МЕСТОНАХОЖДЕНИЯ

1. Pospolicie w całych Tatrach (Berdau, 1890, Fl. Tatr, Pienin; Kotula, 1890, Rozmieszczenie roślin naczyniowych w Tatrach; Walas, 1938, l. c.; Pawłowski, 1955, Fl. Polski, 7; 1956, l. c.); od Siwiańskich Turni na zachodzie (Browicz, 1963, Chroń. Przyr. Ojcz., 19,2)!!, aż po skałki w Dolinie Filipiki na wschodzie (Browicz, 1965)!!
2. Małe Pieniny, na Białych Skałach koło Białej Wody, ok. 680 m n.p.m. (Szafran, 1956, Fragm. Fl. et Geobot., 2,1; Kornaś, l. c.).

http://rcin.org.pl

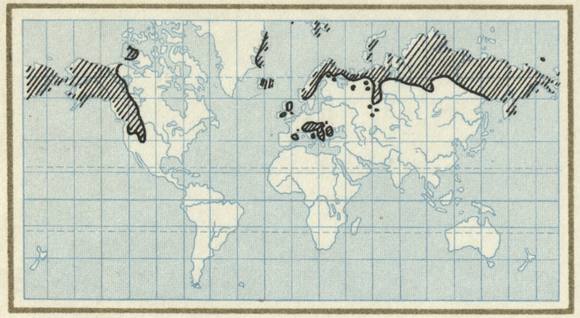

DRYAS OCTOPETALA L.

99

PWN - Oddział Poznań

Opracowanie red.-tech. PPWK Wydział Produkcyjny Wrocław

Druk Zakładów Kartograficznych Wrocław Kościuszki 29 Zam. A/453, Y-86935, Nakład 820, Papier offsetowy. Format 61x86, 120 g, kl. III., 1970 r.

http://rcin.org.pl

Zak. Don. i Arbor. Kórn. PAN
Biblioteka
w Kórniku

http://rcin.org.pl